

культуры, овладение украинским языком, знаниями Конституции Украины, прав и обязанностей граждан, уважения и соблюдения народных символов и национальной символики: государственного Герба, Флага и Гимна.

Ключевые слова: Т. Д. Демьянюк, жизненный и творческий путь, гражданское воспитание, гражданская компетентность.

Abstract. The article deals with the life and creative path of the famous Ukrainian teacher T. Demianiuk, the civic orientation of her scientific activity and pedagogical heritage is analyzed, in particular, the main tasks of civic education are revealed (by T. Demyanyuk), such as: the system of national patriotic education – the basis of the development of citizenship as an integrated character trait: love for the Motherland, devotion to her; the desire to strengthen its own honor and dignity of the Ukrainian; active-creative patriotic activity throughout life; organization of national-patriotic activity of students; the formation of national consciousness, love of the native land, of their people, the desire to work for the prosperity of the state, readiness to protect it, preserve the unity of the Ukrainian lands, unity and unity of the nation, of society as a whole; formation of high linguistic culture, mastering the Ukrainian language, knowledge of the Constitution of Ukraine, rights and obligations of citizens, respect and observance of national symbols and national symbols: the State Emblem, the Banner and the Anthem.

Key words: T. D. Demyanyuk, life and creative way, civic education, civil competence.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017

Я. М. Ільчук

ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СІМ'Ї

Анотація. У статті проаналізовані погляди В. Сухомлинського на соціалізацію особистості в умовах сім'ї. З'ясовано, що педагог розглядав сім'ю в цілому крізь призму соціологічних детермінант, тобто вважав її особливим середовищем, яке формує особистість дитини, її ставлення до світу, до оточуючих людей. Розкрито систему шкільно-сімейного виховання у Павлисійкій середній школі, особливе значення в якій відіграла роль педагога «батьківська школа». Проаналізовано роль батьків у формуванні ідентичності дитини, позаяк педагог розділяв батьківські і материнські функції у соціалізації дитини.

Доведено, що система В. Сухомлинського з підготовки підростаючого покоління до виконання ролі батьків охоплює широкий спектр засобів і прийомів, спрямованих на формування єдності свідомості, переконаності й поведінки.

Ключові слова. В. Сухомлинський, соціалізація, сім'я, соціалізація особистості, шкільно-сімейне виховання, батьківська школа.

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. робиться наголос на тому, що одним з пріоритетних напрямків державної освітньої політики має стати побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді [8]. Це передбачає розроблення нових державних програм та ефективних механізмів взаємодії органів управління освітою, сім'ї, освітніх установ, дитячих і молодіжних громадських організацій у напрямі розвитку, виховання і соціалізації дітей та молоді.

Сім'я є важливим агентом соціалізації особистості, адже саме в ній передається досвід, традиції, звичаї від старшого покоління до молодших, саме тут молода покоління отримує уявлення про світ, вбирає загальні цінності й починає орієнтуватися на загальноприйняті стандарти.

Василь Сухомлинський вперше в радянській педагогіці обґрунтував концепцію сімейного виховання, яка базується на глибокому психологічному аналізі сімейних взаємовідносин, принципах гуманізму, визнанні дитини вищою цінністю; окреслив місце сім'ї в цілісному процесі формування особистості; розробив і перевірив на практиці ідею співпраці сім'ї та школи у вихованні дітей тощо. Ідеї павлисійського директора школи, практичний досвід були, є й будуть базовими для подальшого розвитку теорії та практики виховання дітей у сім'ї. Аналіз і характеристика поглядів ученого на проблеми виховання дітей у сім'ї, на соціалізацію дитини дають змогу проникнути в їх сутність, оцінити новаторство ідей, співзвучність їх викликам сучасності.

Метою пропонованої розвідки є аналіз поглядів В. Сухомлинського на соціалізацію особистості дитини в умовах сім'ї.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Соціально-педагогічні аспекти соціалізації у своїх працях розкривають Т. Алексєенко, В. Москаленко, А. Мудрик та ін. [1; 6; 7]. Спадщина В. Сухомлинського розглядалася в контексті різних аспектів: філософії дитинства (М. Антонець,) [2], виховної системи (І. Остаповський, Т. Остаповська) [9], статеворольової соціалізації особистості (О. Петренко) [10], батьківської педагогіки (О. Сухомлинська) [13], взаємодії сім'ї та школи (Л. Бондар) [4], педагогічної майстерності (А. Луцюк) [5] та ін. Однак, попри змістовність попереднього аналізу і наукову значущість отриманих результатів, ще спостерігається недостатність соціально-педагогічного аналізу спадщини В. Сухомлинського, оскільки проблема соціалізації розглядалася лише на рівні її окремих аспектів, й поза увагою дослідників залишилися погляди В. Сухомлинського на соціалізацію особистості в умовах сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Слові до батьків» Василь Сухомлинський підкреслював роль сім'ї у поступовому залученні дитини до соціального життя, адже у «сім'ї» шліфуються найтонкіші грани

людини – громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди» [14, с.22].

У сім'ї здобуваються необхідні соціальні навики, засвоюються базові стереотипи поведінки, установки, соціокультурні норми й правила, реалізуються емоційні переваги, створюються оптимальні умови для отримання психологічної підтримки й захисту від стресів і перевантажень, які виникають при взаємодії із зовнішнім світом.

Соціальна природа сім'ї така, що в її розвитку відбувається вся історія людства, яка опосередковано через мораль, право, релігію, політику, суспільну свідомість, прогрес, державну діяльність впливає на устрій і форму сім'ї. У той же час у сім'ї значно консервативніше й повільніше відбувається розвиток сімейних стосунків, ніж соціально-економічний розвиток суспільства. Зі свого боку, сім'я відіграє найважливішу роль у здійсненні суспільного прогресу через виконання функції соціальної наступності поколінь, відтворення й моральне відновлення. Саме в сім'ї ще збережений ресурс для здійснення наступності поколінь, для збереження культурної й історичної спадщини. Також у сім'ї можливе значне відродження морально-етичних, загальнолюдських цінностей, тому що саме в сім'ї вони затребувані максимально, що забезпечує життєву стійкість і ціннісну значимість сімейного союзу для особистості. Сім'я, як сполучна ланка між культурою, цивілізацією й суспільством, своїм типом, способом життя, структурою визначає формування особистості. Любов і сім'я, які мають соціокультурні характеристики, становлять фундаментальні основи цивілізації, відбувають прогрес культури, своїм багатофункціональним змістом сприяють йому. Культура тут виступає показником ступеня розвитку суспільної людини й людського суспільства. У сім'ї, як у суб'єкті культурного прогресу, створюються специфічні сімейні цінності, необхідні для розвитку духовної культури нації.

Сім'я, за словами В. Сухомлинського, – це «первинний осередок багатогранних людських стосунків – господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних» [16, с. 414]. Морально-психологічна атмосфера, яка панує у сім'ї, прямим чином впливає на формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова і діла, системи моральних цінностей, культури потреб, культури міжстатевого спілкування, тобто всього того, що Василь Сухомлинський відносив до морально-ідеальної серцевини особистості і, що є найважливішим у духовному становленні людини. Життєві ідеали батьків, їхні плани, вчинки, сімейні традиції можуть сприяти або ж гальмувати процес соціалізації дитини. Стосовно цього, педагог відзначав, що сім'я стає для дитини могутньою виховною та облагороджуючою силою лише тоді, коли «батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [там само].

Починаючи з 1951 року, у Павлиші почала вибудовуватись особлива система шкільно-сімейного виховання. Причому вибудовувалась вона досить непросто. Так, М. Библюк зазначав, що у Павлиші на початку 50-х років ХХ століття «спостерігались конфлікти, суперечливі інтереси школи і батьків учнів. Якщо батьки не подавали гарного прикладу своїм дітям, педагогічний колектив докладав усіх зусиль, щоб нейтралізувати або обмежити небажаний вплив родини» [3, с. 45]. Насамперед це стосувалось сімей, у яких батьки відвідували протестантські секти, захоплювались алкоголем. За час діяльності В. Сухомлинського школа налагоджувала стосунки з батьками, зробивши з них справжніх помічників у вихованні, створивши унікальну систему шкільно-сімейного виховання.

Василь Олександрович був переконаний у тому, що особливості взаємин між матір'ю і батьком впливають на соціалізацію дитини у сім'ї. Тому батьки повинні завжди пам'ятати, що вони виховують дітей своїми стосунками: «Справжня взаємна любов матері й батька – найважливіша духовна сила, що виховує дитину ... Дитину виховує насамперед глибокий взаємний інтерес матері і батька, їх тонка чуйність одне до одного» [18, с. 386-387]. Тому В. Сухомлинський вважав, що надзвичайно важливо «морально підготувати завтрашніх батьків і матерів до сімейного життя, до людського кохання і дружби, до виховання дітей, до творення людини» [14, с. 186]. Установки батьків стосовно статі, ідеалів чоловіка/жінки, типово чоловічої/жіночої поведінки пов'язані з гендерними стереотипами, які панують у сім'ї і виявляються у її повсякденному житті. З цих позицій і відбудовується оцінювання поведінки сина чи доньки. Батьківські установки відіграють виключно важливу роль у формуванні ототожнення дитини, яка ідентифікує себе з батьками однієї з нею статі. Ці процеси особливо важливі, одже вони не усвідомлюються дітьми і не контролюються батьками. У майбутньому і чоловіки, і жінки намагаються у своїх власних сім'ях відтворити рольові стосунки батьківської сім'ї.

В. Сухомлинський, звертаючись до батьків, підкреслював, що дитина – це дзеркало їхньої моралі, їхнього громадянського обов'язку, їхньої поведінки, їхньої культури: «Ви – перше наочне уявлення про людину, яке відкривається перед дитиною, як тільки вона починає пізнавати світ. В образі батька й матері дитина відкриває для себе перше поняття про єдність «хочу» й «треба» [18, с. 391].

Аналізуючи роль батьків у формуванні ідентичності дитини, Василь Олександрович виділяв батьківський і материнський вплив на формування особистості дитини. Однак застерігав, що «не можна протиставляти жіночий – материнський вплив чоловічому – батьківському впливу. Це, звичайно, безглуздя вважати, що від чоловіка, нібито, йде сильніший, більш вольовий вплив і в цьому полягає мужність виховної сили чоловіка-батька, а від жінки-матері – ніжніший, тонший, благородніший вплив, який мало що не розслаблює людину» [18, с. 209]. Педагог чітко пояснював, чим материнський стиль виховання відрізняється від батьківського, конкретно окреслював роль матері й роль батька у становленні особистості

дитини, доводив їх взаємодоповнівальність. За переконанням Василя Олександровича, характер і стиль виконання батьком і матір'ю їхніх ролей у сім'ї справляють великий вплив на засвоєння цих ролей хлопцями і дівчатами. Здатність до адекватної поведінки не може сформуватися поза сприйманням дитиною у її повсякденному житті чоловічої ролі батька та жіночої – матері. На формування стереотипів батьки впливають, по-перше, самі, демонструючи типи поведінки й розподіл функцій, по-друге, заохочуючи одні способи поведінки дитини й засуджуючи інші.

Василь Олександрович вважав, що школярів необхідно готувати до виконання ролей матері та батька, причому, окрім дівчат і окремо хлопців. Педагог враховував закономірності диференціації чоловічих і жіночих ролей, статеві відмінності на всіх рівнях та їх вплив на людське існування, співіснування, на особливості соціальної організації, специфіку чоловічої та жіночої соціальних спільнот.

Система В. Сухомлинського з підготовки підростаючого покоління до виконання ролі батьків охоплює широкий спектр засобів і прийомів, спрямованих на формування єдності свідомості, переконання й поведінки. Педагогічний колектив Павліської школи все робив, щоб із кожного учня, кожної учениці згодом вийшов хороший батько чи хороша мати. «Перша школа батьківства і материнства – це повноцінне моральне виховання в роки дитинства, отроцтва, ранньої юності. Виховуючи моральну готовність до материнства і батьківства, ми прийшли до системи етичних бесід, присвячених високій місії матері й батька. Це бесіди про любов і дружбу, шлюб, дітонародження, виховання дітей» [17, с. 287].

Особлива місія батьків полягала, на думку педагога, в тому, що саме вони прищеплюють дітям певні ідеали, сімейні традиції, навіюють власні уявлення і переконання: «У сім'ї найтоншими доторканнями батька і матері до дитячого серця і розуму пишеться наймудріша, найскладніша і водночас найпростіша – тому що вона доступна кожному батькові, кожній матері – сторінка книги, яку всі ми називаємо суспільним вихованням» [14, с. 181]. Тому батьки повинні пам'ятати, що їхня дитина згодом стане чоловіком/жінкою, чоловіком/дружиною, матір'ю/батьком, тобто виконуватиме різні соціальні ролі відповідно до своєї статі, при цьому орієнтуватись буде на рольові позиції батьків.

Павліські школярі в результаті кропіткої виховної роботи педагогічного колективу, директора школи, сім'ї усвідомлювали, що у материнстві й батьківстві – велика місія продовження роду, творення нової людини, наступності поколінь, морального вдосконалення особистості. Василь Олександрович говорив старшокласникам про те, що «продовжуючи рід людський, батько і мати повторюють у дитині самих себе, і від того, наскільки свідомим є це повторення, залежить моральна відповідальність за людину, за її майбутнє. Кожен момент цієї роботи ... – це творіння майбутнього і погляд в майбутнє» [12, с. 12].

Водночас В. Сухомлинський акцентував увагу на тому, що «щасти батьківства і материнства – не манна небесна, воно не приходить

святковим гостем ... Воно важке і вистраждане. Воно приходить тільки до тих, хто не боїться одноманітної, багаторічної праці – праці до самозабуття. Складність цієї праці полягає в тому, що вона, ця праця, являє собою злиття розуму і почуттів, мудрості і любові ... Там, де втрачена ця мудра батьківська і материнська здатність, щастя стає маревом ...» [14, с.189].

Аналіз спадщини педагога дає змогу стверджувати, що описана ним взаємодія в сім'ї може сприяти, а може й сповільнювати процес соціалізації. Адже у ставленні батьків до дітей акумулюється вся система подружніх взаємин: і стосунки дорослих зі своїми батьками, і зовнішні соціальні зв'язки сім'ї з іншими родичами, близькими знайомими. Батьківське ставлення – це особливий феномен, який поєднує емоційні переживання та почуття, пов'язані з дитиною, гендерні стереотипи, які проявляються у спілкуванні та поведінці з нею, особливості її розуміння.

Ціннісні орієнтації батьків стосовно виховання дітей різної статі, їх соціальні очікування, стиль спілкування з дітьми, характер співробітництва з ними, особливості покарань і заохочень – все це впливає на процес соціалізації, на формування особистості дитини. Виховуючи хлопчика чи дівчинку, батьки, насамперед, опираються на власні уявлення про те, якими має бути чоловік і жінка. Адже кожному з батьків притаманні певні людські якості, характер, почуття, погляди на життя, соціальні установки. У багатьох випадках ці уявлення подібні, вони закладені культурою народу, соціальними стереотипами конкретного суспільства, сім'ями, у яких виховувались самі батьки. Саме тому В. Сухомлинський створив у Павлиші батьківську школу. Адже від того, як будуть орієнтовані батьки, переконував педагог, буде залежати система виховання у сім'ї, виконання ними батьківських ролей і функцій.

Послідовне створення «педагогічного середовища», спроба перетворити весь Павлиш (багато в чому за допомогою школи) на своєрідний гуманістичний педагогічний простір, де б діяли лише сприятливі для виховання фактори, змусили В. Сухомлинського уважніше вдивлятися в індивідуальні біogenетичні особливості кожної дитячої особистості, аналізувати роль сім'ї, батька, матері в процесі формування дитини як чоловіка/жінки. Педагог розглядав роль батьків крізь призму біологічних детермінант, тобто розділяв батьківські і материнські функції. У поглядах на сімейні обов'язки батьків педагог швидше дотримувався патріархатних установок, за якими мати – духовний, моральний центр сім'ї, головний вихователь, а батько – годувальник, який персоніфікує владу, є наставником, прикладом для наслідування, об'єктом поваги і гордості. Водночас він розглядав сім'ю в цілому крізь призму соціологічних детермінант, тобто вважав її особливим середовищем, яке формує особистість дитини, її ставлення до світу, до оточуючих людей, до представників протилежної і власної статі [10]. Як директор-практик, Василь Олександрович переконував, що «тільки шляхом об'єднання зусиль школи і сім'ї можна добитись рішення завдань, які ставить

суспільство перед вихованням молодого покоління. Адже з повсякденного життя, з досвіду виховання нам добре відомо, що сім'я, батьки є виховною силою, яку у більшості випадків не може замінити ніякий вихователь. Самий талановитий вихователь не в змозі замінити просто хорошого батька чи матір» [11, с. 395]. За переконанням педагога, співпраця батьків і вчителів створює сприятливе середовище для розвитку та соціалізації дитини, їхні спільні зусилля сприяли введенню дитини у світ людських стосунків.

В. Сухомлинський, вивчивши причини розлучень 200 молодих сімей, дійшов висновку, що 189 розлучень сталися через невміння молодят зрозуміти одне одного [14, с. 185]. Щоб змінити ситуацію, педагог розробив власну систему освіти і виховання справжніх чоловіків та жінок, підготовки батьків до виховання дитини в сім'ї, яка включала в себе план і програму педагогічного всеобучу батьків на весь період навчання дітей у школі. Особливе значення в цій системі відігравала створена педагогом так звана «батьківська школа». Він зауважував, що «без батьківської школи ми не уявляємо повноцінного шкільно-сімейного виховання» [11, с. 43].

Батьківська школа у Павлиші працювала починаючи з 1964 року і включала в себе такі відділи: дошкільний, батьків учнів 1-3 кл., 4-8 кл., 9-10 кл. За три роки до того, як віддати своїх дітей до навчання, мати й батько починали вчитися в педагогічній школі для батьків. Два рази на місяць вони слухали лекції директора школи, заступників директора, вчителя, який через три роки навчатиме перший клас. План роботи дошкільного відділу педагогічної школи на 1964–1967 роки наведений Василем Сухомлинським у праці «Сто порад учителеві» [15, с. 536-537]. Заняття у батьківській школі застерігали батьків від сліпої і безглаздої любові до дітей, вчили завойовувати справжній батьківський авторитет, вміло організовувати життя дітей в сім'ї.

На заняттях батьківської школи педагоги поступово розкривали перед батьками через конкретні яскраві приклади життя глибокий зміст поняття «батьківська педагогіка», показували, як створюються у сім'ї такі високодуховні культури, як культ Матері, Праці, Книги, Мови, поваги до старших, обов'язку, повинності, відповіальності за свої вчинки, культ розумних бажань і потреб.

Як бачимо, у зміст поняття «батьківська педагогіка» Василь Олександрович вкладав «елементарне коло знань матері і батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною» [15, с. 535]. На заняттях середньої і старшої групи батьківської школи він знайомив батьків з кращим досвідом виховання багатьох сімей, на конкретних прикладах пояснював, як створюються моральні цінності сім'ї і як їх треба берегти.

Батьківська школа дозволяла павлисіким педагогам зробити сім'ю тим середовищем, в якому дитина вчилася жити, творити, взаємодіяти з оточуючим світом, засвоювати і відтворювати зразки соціальної поведінки.

Отже, сім'я визнавалась Василем Сухомлинським одним з найбільш важливих агентів соціалізації особистості. Формування дівчини/хлопця

визначає тип, склад, структура сім'ї, кількість дітей, стиль взаємин батьків між собою, стиль батьківсько-дитячих стосунків, професії батьків. Важливими засобами соціалізації у сім'ї є особистісні характеристики батьків, зокрема їх ідентичність і рольові моделі, стать дитини, уявлення батьків про те, якими має бути дитина.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отож, узагальнюючи все вищесказане, необхідно зазначити, що педагог вважав надзвичайно важливим морально підготувати завтрашніх батьків і матерів до сімейного життя, до відповіального виконання ролей матері, батька, до виховання дітей. На його думку, і чоловік, і жінка повинні нести відповідальність за сім'ю, за дітей, за мир і злагоду у домі.

Ідеї українського педагога дають можливість створення такої технології процесу соціалізації сучасних школярів у сім'ї, яка б підкріплювала сучасні стандарти гендерної рівності статей, сприяла б усуненню стереотипів у сприйманні ролей батька та матері у сучасній українській сім'ї.

Подальшого поглиблого вивчення потребує діяльність «Школи радості» В. Сухомлинського як фактору соціалізації особистості; роль гри у соціалізації особистості в Павлисійській школі та ін.

Список використаних джерел:

1. Алексєєнко Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості й ризики : наук.- метод. посіб. / Т. Ф. Алексєєнко – К. : Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
2. Антонець М. Дитиноцентричні домінанти у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. Антонець // Рідна школа. – 2010. – № 9. – С. 18-21.
3. Библиюк М. Прихована програма школи Василя Сухомлинського / М. Библиюк // Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С.41-45.
4. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Л. Бондар // Рідна школа. – 2006. – № 9. – С. 11-13
5. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя початкової школи / А. М. Луцюк // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 297-301.
6. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія / В. В. Москаленко. – К.: Фенікс, 2013. – 540 с.
7. Мудрик А. В. Социализация человека : учеб. пособ. для студ. высших учеб. завед. / А. В. Мудрик – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2006. – 304 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Заголовок з екрану
9. Остапійовський І. Є. Соціально-педагогічна спрямованість поглядів В. О. Сухомлинського / І. Є. Остапійовський, Т. П. Остапійовська

- // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – № 8. – С. 83-85.
10. Петренко О. Б. Проблема статеворольової соціалізації особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія / О. Б. Петренко. – Рівне : Вид. О. Зень, 2008. – 191 с.
 11. Сухомлинський В. А. Книга о любви / Сост. А. И. Сухомлинская, Л. В. Голованов; Предисл. Л. В. Голованова. – М.: Мол. гвардия, 1983. – 191 с.
 12. Сухомлинський В. А. Фіолетовая хризантема / В. А. Сухомлинский // Юность. – 1970. – №1. – С.92–99.
 13. Сухомлинська О. В. Материнська любов як основа виховання почуття відповідальності: З пед. спадщини В. О. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Почат. шк. – 1993. – № 5-6. – С. 26-29.
 14. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський – К.: Радянська школа, 1978. – 263с.
 15. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.3. – С.283-582.
 16. Сухомлинський В. О. Народження добра / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т.7. – С. 217 – 223.
 17. Сухомлинський В. О. Особлива місія / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. –Т.5. – С.418-422.
 18. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т.4. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 7-392.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Alieksieienko T. F. Sotsializatsiia osobystosti : mozhlyvosti y ryzyky : nauk.- metod. posib. [Socialization of Personality: Opportunities and Risks: sciences-method. manual] / T. F. Alieksieienko – K. : Pedahohichna dumka, 2007. – 152 s. (in Ukrainian).
2. Antonets M. Dytynotsentrychni dominanty u pedahohichnii spadshchyny V. O. Sukhomlynskoho [Child-centered Dominant in the Pedagogical Heritage of V. O. Sukhomlynskyi] / M. Antonets // Ridna shkola. – 2010. – # 9. – S. 18-21. (in Ukrainian).
3. Bybliuk M. Prykhovana prohrama shkoly Vasylia Sukhomlynskoho [The Hidden Program of Vasyl Sukhomlynskyi's School] / M. Bybliuk // Shliakh osvity. – 2004. – # 1. – S.41-45 (in Ukrainian).
4. Bondar L. Metodolohichna osnova humanistychnykh idei dukhovnosti v pedahohichnii spadshchyny V. O. Sukhomlynskoho [Methodological Basis of Humanistic Ideas of Spirituality in the Pedagogical Heritage of V. O. Sukhomlynsky] / L. Bondar // Ridna shkola. – 2006. – # 9. – S. 11-13 (in Ukrainian).
5. Lutsiuk A. M. Vasyl Sukhomlynskyi pro pedahohichnu maisternist uchytelia pochatkovoi shkoly [Vasyl Sukhomlynsky about the Teacher's Mastery of Elementary School] / A. M. Lutsiuk // Pedahohichnyi dyskurs. – 2011. – Vyp. 10. – S. 297-301.
6. Moskalenko V. V. Sotsializatsiia osobystosti: monohrafiia [Socialization of Personality: Monograph] / V. V. Moskalenko. – K.: Feniks, 2013. – 540 s. (in Ukrainian).
7. Mudrik A. V. Socializacija cheloveka : ucheb. posob. dlja stud. vysshih ucheb. zaved. [Socialization of Man: textbook for higher school students] / A. V. Mudrik – 2-e izd., ispr. i dop. – M. : Akademija, 2006. – 304 s. (in Russian).
8. Natsionalna stratehia rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 rr. [Elektronnyi resurs] [The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021 [Electronic Resource]. – Rezhym dostupa: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Zaholovok z ekranu (in Ukrainian).
9. Ostapiovskyi I. Ye. Sotsialno-pedahohichna spriamovanist pohliadiv V. O. Sukhomlynskoho [Socio-pedagogical orientation of V. O. Sukhomlynsky's views] / I. Ye. Ostapiovskyi, T. P. Ostapiovska // Nauk. visn. Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. – 2011. – # 8. – S. 83-85 (in Ukrainian).
10. Petrenko O. B. Problema statevorolovoї sotsializatsii osobystosti u pedahohichnii spadshchyny Vasylia Sukhomlynskoho : monohrafiia [The Problem of Sex-role Socialization of Personality in the Pedagogical Heritage of Vasyl Sukhomlynskyi: monograph] / O. B. Petrenko. – Rivne : Vyd. O. Zen, 2008. – 191 s. (in Ukrainian).
11. Suhomlinskij V. A. Kniga o ljubvi [Book about Love] / Sost. A. I. Suhomlinskaja, L. V. Golovanov; Predisl. L. V. Golovanova. – M.: Mol. gvardija, 1983. – 191 s. (in Russian)
12. Suhomlinskij V. A. Fioletovaja hrizantema [Purple chrysanthemum] / V. A. Suhomlinskij // Junost'. – 1970. – #1. – S.92–99 (in Russian)
13. Sukhomlynska O. V. Materynska liubov yak osnova vykhovannia pochuttia vidpovidalnosti: Z ped. spadshchyny V. O. Sukhomlynskoho [Maternal Love as the Basis of Upbringing a Sense of Responsibility: From ped. V. O. Sukhomlynskyi's heritage] / O. V. Sukhomlynska // Pochat. shk. – 1993. – # 5-6. – S. 26-29 (in Ukrainian).
14. Sukhomlynskyi V. O. Batkivska pedahohika [Parent Pedagogy] / V. O. Sukhomlynskyi – K.: Radianska shkola,1978. – 263s. (in Ukrainian).
15. Sukhomlynskyi V. O. Narodzhennia hromadianyna [The Birth of a citizen] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory: V 5t. – K. : Radianska shkola, 1976 . – T.3. – S.283-582 (in Ukrainian).
16. Sukhomlynskyi V. O. Narodzhennia dobra [The birth of good] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory : V 5t. – K. : Radianska shkola,1977 . – T.7. – S. 217 – 223 (in Ukrainian).
17. Sukhomlynskyi V. O. Osoblyva misiia [Special Mission] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tvory: V 5-ty t. – K. : Radianska shkola, 1977. –T.5. – S.418-422 (in Ukrainian).

18. Sukhomlynskyi V. O. Pavlyshka serednia shkola [Pavlyshka Secondary School] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybrani tvory : v 5 t. – T.4. – K. : Radianska shkola, 1977. – S. 7-392 (in Ukrainian).

Аннотация. В статье проанализированы взгляды В. Сухомлинского на социализацию личности в условиях семьи. Выяснено, что педагог рассматривал семью в целом сквозь призму социологических детерминант, то есть считал ее особой средой, формирующей личность ребенка, ее отношение к миру, к окружающим людям. Раскрыта система школьно-семейного воспитания в Павловской средней школе, особое значение в которой играла созданная педагогом «родительская школа». Проанализирована роль родителей в формировании идентичности ребенка, поскольку педагог разделял родительские и материнские функции в социализации ребенка.

Доказано, что система В. Сухомлинского по подготовке подрастающего поколения к выполнению роли родителей охватывает широкий спектр средств и приемов, направленных на формирование единства сознания, убежденности и поведения.

Ключевые слова. В. Сухомлинский, социализация, семья, социализация личности, школьно-семейное воспитание, родительская школа.

Abstract. The article deals with V. Sukhomlynskyi's views on the socialization of the individual in the conditions of the family. It was found out that the teacher viewed the family as a whole through the prism of sociological determinants, that is, he considered it as a special environment that forms the child's personality, her attitude to the world, to the surrounding people. The system of school and family education in Pavlyshii secondary school has been lighted. The special attention was given to "paternal school" created by the great teacher. The role of parents in forming the child's identity has been analyzed, since the teacher shared the parental and maternal functions in the socialization of the child.

It is proved that V. Sukhomlynskyi's system of preparing the younger generation for the role of parents covers a wide range of means and techniques aimed at forming the unity of consciousness, belief and behavior.

Key words. V. Sukhomlinskyi, socialization, family, socialization of personality, school-family upbringing, paternal school.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2017